

RISTO RINNE, OSMO KIVINEN & SAKARI AHOLA

Eivätkö aikuiset kouluttaudu?

Kirjoittajat Risto Rinne, Osmo Kivinen ja Sakari Ahola vastaavat Jukka Tuomistolle hänen katsaukseensa Aikuiskasvatuslehdessä 1/94.

”Jos meillä on Tuomiston silmissä sokea pisteemme vapaassa sivistystyössä, sulkee Tuomisto kokonaan silmänsä yhteiskunnan reaalisilta kehityskuilta elätellen vaaleanpunaista unelmaa yksilöiden vapaan sivistyksen ensiarvoisesta tärkeydestä. Tätä emme toki tahdo häneltä kieltää, kunhan ei vain tuputa yhteiskuntatutkimukselle vierasta retoriikkaansa meille täytenä totena”, sanailaan vastikkeessa.

Arvioidessaan Aikuiskasvatuksen viime numerossa tuoreinta aikuiskoulutustutkimusta Jukka Tuomisto ei näyttänyt olevan tyytyväinen oikeastaan mihinkään. Osansa Tuomiston tyytymättömyydestä sai myös allekirjoittaneiden raportti Aikuisten kouluttautuminen Suomessa (Rinne ym. 1992).

Tämän Aikuiskoulutus 90 -tutkimuskokonaisuuteen kuuluvan raportin vioiksi kriitikkomme lukee mm. tutkimuksen väärän nimen, epäonnistuneet käsitteet, jäsenyyksen ja tulkinnat. Niinkin triviaali seikka kuin se, ettemme ole maininneet AKU90-tutkimuksen vastausprosenttia, saa murskaavan tuomionsa. Tämä Tuo-

miston kannanotto antaa aiheen olettaa, että olemme liikaa luottaneet lukijoiden luku- ja laskutaitoon. Tyydyimme näet ilmoittamaan otoksen koon (5000) ja vastanneiden määrän (3990). Mutta kerrotaan nyt tässä Tuomistolle, että vastausprosentti oli 80, ja se saadaan laskemalla

$$\frac{3990 \times 100}{5000} = 79,8 \%$$

Voimme tässä keskittyä vain muutamien kummallisimpien tulkintojen ja ilmeisen tahallisten väärinymmärrysten oikomiseen. Lisäksi jääme ihmettelemään sitä, mistä vapaaseen kansansivistykseen ankuroituneiden aikuiskasvatustutkijoiden jatkuva huolenpito koulutussoviologian 'väärästä' näkökulmasta oikein juontuu.

Tuomisto lähestyy aikuiskoulutuksen yhteiskunnallisiin yhteyksiin nojaavaa tarkastelemme ikäänkuin ”aikuiskasvatustieteen” opinnäytteenä. Hän moittii vääräoppista käsitteiden käyttöä sekä vapaan kansansivistystyön tai omaehtoisen oppimisen unohtamista. Hän kritisoi koulutussoviologien kirjoittamaa koulutussoviologista raporttia pahasta ’koulutussoviologisesta vinoumasta’.

Tuomisto päätyy kysymään, ”minkälaiselle ihmiskäsitykselle rakentuu sellainen kasvatus- ja oppimistoiminta, joka puhuu vain koulutuksesta ja kouluttautumisesta” (s. 48). Tässä havainnollistuvat hyvin Tuomiston omien lähtökohtien ja intressien keskusteluun tuomat rajoitukset. Hän ei millään tahdo käsittää sitä tosiasiaa, että raporttimme aivan tarkoituksellisesti tarkastelee aikuiskoulutukseen osallistumista sellaisessa erityisessä viitekehityksessä, jossa koulu-

tuksen työelämäyhteydet ja ammatilliset kytkennät painottuvat.

Me emme kyseisessä raportissa todellakaan olleet tutkimusmielessä erinomaisemmin kiinnostuneita siitä, millaiselle ihmiskäsitykselle kasvatustoiminta tulisi rakentaa tai millainen emansipatorinen voima aikuisista kasvatuksen avulla voisikaan puhjeta täyteen kukoistukseensa. Kuten Tuomisto – itsekin alaa seuranneena – aivan hyvin tietää, ei aikuiskoulutuksen ongelmia ratkaista ja osallistumisen ehtoja selvitetä pelkästään ihmiskäsityksiä setvimällä.

Sen sijaan, että vähättelisimme aikuisten omaehtoista opiskelua tai olisimme jotenkin unohtaneet sen, kuten Tuomisto väittää, olemme nimenomaan korostaneet, miten yksi aikuiskoulutuksen kentän olennaisimmista jaoista kulkee ammatillisen (henkilöstökoulutuksen) ja harastustavoitteisen (vapaan sivistystyön) koulutuksen välillä. Kansalaisten itsensä kannalta niin ikään merkittävä jako toteutuu siinä, osallistutaanko aikuiskoulutukseen vuosittain paljon (suurkuluttajat) vai koko elämän mitassakin vain minimaalisesti, jos lainkaan (kieltäytyjät). Aikuiskoulutusneuvoston puolesta hankkeessa asiantuntijanakin kuullun Tuomiston soisi kriittikinsä lomassa muistavan, että AKU90-tutkimuksesta jouduttiin karsimaan monia erilliskysymyksiä – mm. juuri vapaan sivistystyön omaa problematiikkaa – keskityttäessä koulutukseen osallistumisen tarkasteluun koko väestön mitassa.

Tuomisto tohtii tulkita väärin – tai sitten ei yksinkertaisesti ymmärrä – sitä, mitä tarkoitamme useammalta taholta erittelemällämme 1980-luvun lopussa lanseeratulla ”uudella” aikuiskoulutusstrategialla. Sumeilematta hän samaistaa sen Paul Lengrandin 1960-luvulla Unescolle muotoilemaan elinikäisen kasvatuksen strategiaan. Tämän hän taas liittää ylimalkaisesti suoraan Koulutusrakennekomitean (1966) ajatuksiin, jotka kuitenkin tosiasiaa siivittyvät yhtä lailla OECD:n ja Euroopan Neuvoston suunnista. Jostain syystä Jukka Tuomisto ei tiedä tai ymmärrä sitä, että Harri Holkerin sinipunahallituksesta lähtien on maan koulutuspolitiikassa aiempia vuosikymmeniä selvästi vahvemmin korostettu aikuiskoulutuksen ammatillisuutta, markkinavetoisuutta ja kilpai-

luorientaatiota. Hän unohtaa myös työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen viimeaikaisen uuden tulemisen, jossa aikuiskoulutus yhä vanhemmin oksastetaan osaksi suomalaista yhteiskuntapolitiikkaa.

Kaikki nämä tekijät ovat – Tuomiston mahdollisista eriävistä mielipiteistä välittämättä – olleet vääjäämättä viemässä suomalaista aikuisopiskelua kohti hänen kauhistelemaansa ”hirveää ajatusta elämänmittaisesta koulutuksesta” (46). Jos meillä on Tuomiston silmissä sokea pisteemme vapaassa sivistystyössä (49), sulkee Tuomisto kokonaan silmänsä yhteiskunnan reaalisilta kehityskuluilta elätellen vaaleanpunaista unelmaa yksilöiden vapaan sivistyksen ensiarvoisesta tärkeydestä. Tätä emme toki tahdo häneltä kieltää, kunhan ei vain tuputa yhteiskuntatutkimukselle vierasta retoriikkaansa meille täytenä totena.

Niin lähtökohtamme, etenemisemme kuin menetelmämme ovat Tuomistolle kaikessa perinteisyydessään kyllästyttävän tuttuja. Edes uudenlaiseksi analyysimenetelmäksi ja kuvaamiskeinoksi myöntämästään korrespondenssianalyysistä ei hän jaksa ”juuri innostua” (s. 48).

Sen sijaan hän innostuu, kun polarisoimme aikuiset kahteen ääriyhmään: ”suurkuluttajiin” ja ”kieltäytyjiin”. Kieltäytyjä-termiin sisältyvän ajatuksen siitä, että aikuiset saattaisivat aivan omaehtoisestikin jättäytyä koulutuksen ulkopuolelle, hän tuomitsee vääränä. Lisäksi hän ihmettelee, miten selittyy se, että lukion suorittaneista 40 prosenttia ja sosioekonomiselta asemaltaan alemmista toimihenkilöistä 45 prosenttia on kieltäytyjiä (s. 49). Tuntuu varsin oudolta taulukon lukemiselta. Kerrottakoon nyt Tuomistolle ja myös muille kiinnostuneille se, että kieltäytyjiä oli vastaavasti pelkän kansakoulun suorittaneista 86 prosenttia ja työntekijöistä peräti 97 prosenttia.

Kummallisen ajattelematon on Tuomiston kommentti, jonka mukaan aikuisten työ- ja koulutushistorian tutkiminen esimerkiksi kohorttitutkimuksen tapaan väestölaskentojen pitkitäistiedostojen avulla ”ei palvelisi erityisaloja” (46). Kansainvälisestikin ainutlaatuisella tavalla pitkittäisaineistot mahdollistavat nyt ensikertaa erityisen merkittävän työ- ja koulutushistorialli-

sen yhteenkytkennän samoin kuin koulutuksen merkityksen muutosten tarkastelun sosiaalisen liikkuvuuden osana vuosikymmenittäin aina 1990-luvulle asti. Emme suostu Tuomiston tapaan uskomaan, että nykyään niin muodikas muutaman hengen haastattelu voi korvata tällaisen rakenteellisen tarkastelun.

Tuomiston kritiikki sisältää siis monia takin kääntöjä ja epätasallisia lainauksia. Kun esimerkiksi raportin lopussa pohdimme tutkimuksen tuloksia, olemme Tuomiston mukaan sitä mieltä, että toimihenkilöiden (ja yleisemminkin) ammatillinen aikuiskoulutus tähtää aina uralla etenemiseen. Raportin tosiasiallisen tekstin mukaan parempi palkka, jonka Tuomisto täysin ominpäin on määritellyt uralla etenemistä kuvaavaksi, on työntekijöille tyypillisin koulutusmotiivi.

Kirjaimellisesti toteamme, että ”kärjistäen ilmaistuna, toimihenkilöt pyrkivät koulutuksen kautta lähinnä uralla etenemiseen ja työvalifikaatioiden parantamiseen, missä he mielestään myös jotensakin onnistuvat. Työntekijät taas tähtäävät enempi työllisyytensä turvaamiseen ja palkkansa kohottamiseen”. Se, mitä tätä edeltävissä lauseissa on sanottu aikuiskoulutuksen, sen ehtojen, esteiden ja vaikutusten monimutkaisesta vyyhdestä, ei ikävä kyllä mahdu tässä toistettavaksi, mutta on oleellista asioiden ymmärtämiseksi. Siksi suosittelemmekin kaikille aikuiskoulutuksesta kiinnostuneille raporttimme lukemista.

Tuomistoa vaivaa monin paikoin huono lukutaito tai vaikeudet ymmärtää lukemaansa. Viitattuaan vastikään siihen, että toimihenkilöiden koulutusmotiivit painottuvat ammattitaidon ja itsensä kehittämiseen, hän hetikohta väittää, että opiskeluyritä ja -esteitä ei muka olisi analysoitu ”sellaisien keskeisten taustamuuttujien kuten sosioekonomisen aseman ja koulutuksen mukaan” (s. 49). Tulokoon nyt tässä oikein kädestä pitäen neuvotuksi, että esimerkiksi sivut 118–123 käsittelevät kyseistä asiaa.

Tutkimusraportin jäsenitys hajauttaa opiskelun syiden ja esteiden tarkastelun useampaan luokkaan, mikä saattaa lukijan kannalta ehkä olla toisenkaltaista jäsenystä hankalampi vaihtoehto.

Jäsennyksemme on tarkoitus Tuomiston vasta-vaiteista huolimatta tukea viitekehystenä käyttämäämme osallistumismallia. Mallin tarkoitukseksi on nimenomaan johtaa näkemään aikuis-koulutuksen ja yleisemminkin koulutukseen osallistumisen prosessiluonne. Tähän viitataan raportin luvussa, jossa tarkastellaan aikuisväestön koulutuspreferenssejä mallin väliintulevana muuttujana, ja asiaa on tutkittu toisaalla myös tarkemmin (esimerkiksi Ahola 1993). Se, että tämä ei ehkä kaikin osin koko mitaltaan onnistu, johtuu enemminkin aineiston poikkileikkausluonteesta kuin tutkimuksen jäsennyksestä.

Tuomisto näkee pitäytymisemme aikaisempien osallistumistutkimusten prosessimalliin yhdeksi syyksi havaitsemiinsa ongelmiin ja katsoo tarpeelliseksi opastaa allekirjoittaneita pyyttyytymään selkeämmin omalla ”kentällään”. Tässä kohdin hänestä olisi ollut parempi, jos raporttimme olisi rakentunut vankemmin koulutussosiologiseen tutkimusperinteeseen. Aikuiskoulutuksen yhteiskuntakytkennät olisi pitänyt ”ottaa vielä selkeämmin tutkimuksen teemaksi” (50). Käsittämätöntä tämä on sikäli, että muutoin Tuomisto enimmäkseen moittii meitä nimenomaisesti liian yhteiskuntakeskeisen ja koulutussosiologisen otteen painottamisesta.

Kiitosta emme siis saa edes siitä, että olemme yrittäneet käyttää ja kehittää juuri sitä mallia, jolla Tuomisto aikanaan Heikki Lehtosen tuella pätevoitti itsensä alueelle. (Ks. Lehtonen & Tuomisto 1973). Teimmeko siis oikealla mallilla väärää tutkimusta vai päinvastoin?

KIRJALLISUUS

Aikuiskoulutuksen yhteiskunnalliset lähtökohdat. R. Rinne, O. Kivinen & P. Naumanen. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Turku 1991. 182 s.

Koulutuksesta työelämään. Koulutus- ja ammattirakenteiden kytkeytyminen. S. Ahola, O. Kivinen & R. Rinne. Turun yliopiston koulutussosiologian tutkimusyksikön tutkimusraportteja 7. Turku 1991. 179 s.

Educational Strategies in Finland in the 1990s. Edited by O. Kivinen & R. Rinne. RUSE, Research Reports 8, University of Turku. Turku 1992. 134 s.

Aikuisten kouluttautuminen Suomessa. Osallistuminen, kasautuminen ja preferenssit. R. Rinne, O. Kivinen & S. Ahola. Turun yliopiston koulutussosiologian tutkimusyksikön raportteja 10. Turku 1992. 237 s.

Aikuisten koulutuspreferenssit ja koulutukseen osallistuminen. S. Ahola. Teoksessa P. Remes (toim.) Aikuisen positiivinen koulutusvalinta: työssä vai koulussa oppiminen? Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja B 78. Jyväskylän yliopisto 1993.

Educational Qualifications and the Labour Market: A Scandinavian perspective. O. Kivinen & R. Rinne. *Industry and Higher Education* 7, 111–118, 1993.

Adult Education the Second Chance: Fact and Fiction. O. Kivinen & R. Rinne. *Scandinavian Journal of Educational Research* 37, 2, 115–128, 1993.

Society, Education and Vocational Competence: Towards flexible society of continuous adult education. O. Kivinen & R. Rinne. In: R. Mäkinen and M. Taalas (ed.) *Producing and Certifying Qualifications*. Institute for Educational Research. Publication series B Theory into practice 83. University of Jyväskylä. 1993.